

NEW JUNGIAN
ISRAELI ASSOCIATION

עמותת יונגיאנית
ישראלית חדשה (ע"ר)

דף הבית

מנהלת אקדמית ומרצה במסלול ללימודי
גרפולוגיה במכללה למנהל.
לתגובות על המאמר:
dharell@netvision.net.il

יונג על פי יונג מבט על כתב ידו של ק. ג. יונג / דבורה הראל

"נביא של מה שהיה"

מתוך "פתוח סגור פתוח" ליהודה עמיחי

מלאכת ניתוח כתב יד היא מלאכה סבוכה ורגישה הדורשת אובייקטיביות ושחרור מדעות קדומות. היא קשה פי כמה כשהמדובר בניתוח כתב ידו של אדם מפורסם, שדימויו ואישיותו, כפי שהתבטאו ביצירתו ובהשפעתה הנרחבת, כבר מעוצבים בתודעתנו משכבר הימים. תהליך ניתוח כתב ידו של יונג וכתובת מאמר זה היו רצופים בלבטים ובהתדיינויות עם עצמי וחברים. נעזרתי בכלים הגרפולוגיים העומדים לרשותי, והשתדלתי לדבוק בסימנים הגראפיים ובסימוכין מקצועיים. במלאכת הסינתזה קיימתי דיאלוג עם יונג, ניסיתי ליצור במוחי תמונה קוהרנטית של דמותו, ככל שהעמקתי בה יותר, זו נראתה לי מורכבת כקליידוסקופ הנע ללא הרף. יומיים לפני הגשת המאמר הזה למערכת הביטאון, חלמתי חלום. בחלום ישבתי עם תלמידיי בכיתה

לימוד קטנה וצפופה הממוקמת בחלקה האחורי של דירת. היינו שקועים בתהליך הלימוד, עסקנו בניתוח כתב יד ושוחחנו על האופן בו יש לבנות חוות דעת, היינו חסרים תלמיד אחד. לפתע נשמע צלצול בדלת הכניסה, קמתי לפתוח את הדלת הממוקמת בפינת הסלון שלי. והנה, כשהתחלתי לחצות את הסלון, גיליתי שהוא רוקן לחלוטין על האופן בו יש לבנות חוות דעת, היינו חסרים תלמיד אחד. לפתע נשמע מהול בפחד ובחוסר אונים. כל יצירות האמנות והחפצים החשובים והיקרים לי נעלמו, ולמרות שהייתה לי תחושה שאוכל ל"התחיל הכל מהתחלה" הייתי המומה מהחוצפה ומהריקנות בעקבות הפלישה... אני מניחה שלא אזדקק להרחיב את היריעה בפרשנות החלום הזה... רק אומר, שניתוח כתב ידו של יונג, ועוד לבמה יונגיאנית, היא משימה לא קלה, בלשון המעטה. לפני שאפנה לניתוח כתבי היד של יונג, אסביר בכמה מילים כלליות את הרציונל העומד בבסיס המבחן הגרפולוגי.

כתיבה היא התנהגות המונחית על ידי המוח, וככזו, מתהווה תחת פיקודה של פעילות נוירו-פיזיולוגית ונוירו - פסיכולוגית. בהעדר הפרעות מוטוריות, מתגבשת הכתיבה לידי התנהגות עקבית, בעלת מאפיינים אישיים ואופייניים לכותב. ככל התנהגות אנושית עקבית ובעלת משמעות, כגון תנועות גוף, דיבור אופייניים ועשייה אמנותית, ניתן לנתחה, או יותר נכון את תוצרה, לקשור ולהסיק ממנה אודות אישיותו ומצבו הרגשי של הכותב.

חוקרים בתחום הגרפולוגיה ייחסו וקשרו פרשנויות פסיכולוגיות לסימנים הגראפיים בהתאם לעקרונות ולכללים ממקורות רבים ומגוונים. חלק ממרכיבי הכתב נוגעים במרכיבים ארכיטיפיים, כמו למשל, בסימבוליקת המרחב, המתייחסת למשמעויות הסמליות של ימין-שמאל, מטה – למעלה, וכך לדוגמא: האזור העליון של הכתב מסמל את החלק הרוחני, האינטלקטואלי וההישגי של האישיות, החלק המרכזי של הכתב מייצג את חיי הרגש, המציאות וחיי היומיום, וחלקו התחתון של הכתב מסמל ומייצג את היבטים החומריים והמיניים שלה. אותה חלוקת הכתב לאזורים, מסמלת אף את מבנה הנפש על פי התיאוריה הפרוידיאנית, וכך מייצג האזור העליון את הסופר אגו ויחסו של הכותב לדמות האב, חלקו האמצעי את ה"אגו", וחלקו התחתון מייצג את האידי ויחסו של הכותב אל דמות האם בחייו.

חלק אחר ממרכיבי הכתב מקבל פרשנויות המקבילות לפרשנויות המיוחסות לשפת הגוף. לדוגמא, כתב גדול, בעל קוים מתקדמים וארוכים ותפוסה בולטת על הדף, דומה בהתנהלותו לאדם המדבר בקול רם, שתנועות גופו נמרצות, דרמטיות ורחבות ואנו עשויים להסיק שלפנינו עומדת אישיות אנרגטית, מוחצנת ובעל נוכחות בולטת.

כתב היד משקף מציאות פנימית נכונה לעת הכתיבה. בהיותו סייסמוגרף עדין ורגיש, הוא מושפע ומשתנה עקב שינויים בנסיבות חיים חיצוניות או פנימיות. כאשר מדובר במצב זמני, עשוי כתב היד, לחזור לקדמותו. אך כתב תמיד משתנה במהלך החיים. ניקח לדוגמא את הקו, המרכיב המעודן והבסיסי בכתב: זה עשוי לעבור שינויים רבים, אם כי לא תמיד דרמטיים ברמת המובחנות שלהם, הן בשל מצבים רגועים והן בעקבות התפתחות. כך, למשל, קו שבור ורועד יכול לנבוע מקושי קואורדינטיבי המתרחש כחלק מתהליך נורמטיבי של ההזדקנות, או כתוצאה ממתחים רגשיים או בעיות בריאות אחרות, גם אצל האדם הצעיר. הכתב משתנה לא רק ברמת הקו, אלא גם בצורתיו ובאופן ארגונו על הדף. שינויים אלה משקפים מהלך התפתחות, לא רק מילדות לבגרות, אלא גם במהלך חיינו הבוגרים. חלק מהשינויים עשויים להיות בולטים מבחינה ויזואלית אך יחסית די מינוריים בחשיבותם (לדוגמא: שוני באופן חלוקה הכתב על הדף, מעבר מחוסר פסקות לפריסה בעלת פסקאות מובחנות), ולעומתם עשויים להתחולל שינויים הנראים לכאורה שוליים, כגון שינויים באיכויות קו, שהם דרמטיים ומהותיים במשמעויותיהם – כגון אלה שהתחוללו, כפי שנראה מאוחר יותר, בכתב ידו של יונג.

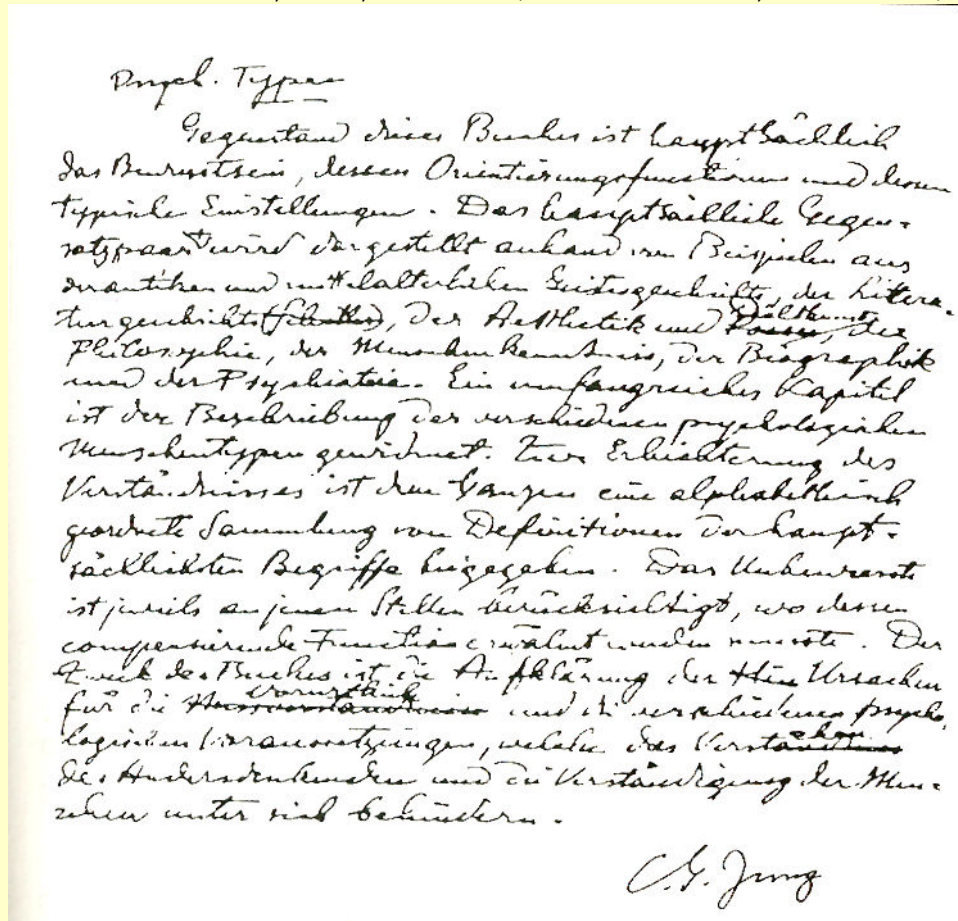
תהליך ניתוח כתב יד כרוך תחילה ב"פירוקו" לכמה עשרות מרכיבים, (כגון: גודל כתב, מבנה האותיות, המרווחים בין אותיות, מילים ושורות ועוד). לכל מרכיב גראפי מספר משמעויות אפשריות. קביעת המשמעויות הנכונות לגבי כל סימן נעוצה "בסביבה הגראפית" בה הוא מתקיים. לדוגמא: התכונות המיוחסות לכתב קטן עקבי בגודלו בכתובה מהירה, שונות מהמשמעויות המיוחסות לכתב קטן, שגודלו אינו עקבי והוא מבוצע בכתובה איטית. השלב הבא, והקשה ביותר, כרוך בחיבור המשמעויות מהסינדרומים הגראפיים לכדי תיאור ומתן הסברים ומניעים להתנהגויות הכותב. אנו עושים זאת באמצעות תיאורים אישיות שונות, או/ו בעזרת טיפולוגיות גרפולוגיות. במסגרת בה מופיע מאמר זה, בחרתי לבחון את כתב ידו ואישיותו של יונג בעיקר לאור תורת הטיפוסים שלו, כמו גם את בחינת סוגיית הפרסונה והאנימה ומידת האינטגרציה שלהן באישיותו. אולם מכיוון שתורת הטיפוסים אינה כוללת מאפיינים אישיים ייחודיים, שילבתי פרשנויות של סינדרומים גראפיים גם באמצעות שיטות נוספות. יחד עם זאת, ניתוח זה רחוק מלהיות מושלם מבחינת היקפו ועומקו, בעיקר בשל מיעוט החומר הכתוב ובשל העובדה שלא עמדו לרשותי כתבי יד מקוריים של יונג. עבדתי רק לפי צילומים שבחלקם היו באיכות בינונית למדי, משמע עבדתי בתנאים חסרים. (1)

לא אייגע כאן את הקורא, שאינו בקיא בטרמינולוגיה הגרפולוגית, בפרוט הסינדרומים הגראפיים עליהם הסתמכתי בניתוח כתב ידו של יונג. אולם פטורה בלא כלום אי אפשר, על כן אסתפק בתיאור קצר של כתב ידו, ובמהלך מאמרי אתייחס למרכיבים גראפיים נוספים שעשויים להיות ברורים גם למי שאינו מצוי בתחום.

רוב דוגמאות הכתב שעמדו לרשותי היו בעלי מאפייני כתב משותפים, ומהם עולה תמונה אופיינית של כתב ידו של יונג: הכתב קטן, בעל צורות מופשטות, פשוטות ולא מצועצעות או מקושטות. פרופורציות טובות בין אזורי הכתב: האמצעי, (כפי שמשקף באותיות a, o, e) העליון (כגון חלקן העליון של האותיות l, t, f) והאזור התחתון (כגון חלקן התחתון של האותיות g, y), כאשר האזור העליון

מפותח, גבוה ומלא מהאזור התחתון. המהירות שבה בוצע הכתב די גבוהה, וניתן להבחין בכך באמצעות סימנים המעידים על התקדמות שמאלה בתנועות בטוחות, היות הכתב מחובר מאוד ועוד. צורות הקשירה בכתב מגוונות ומקוריות, לעיתים קשות לבצוע, אך מתבצעות בצורה מיומנת וקולחת. מבנה הקו עדין ודק למדי.

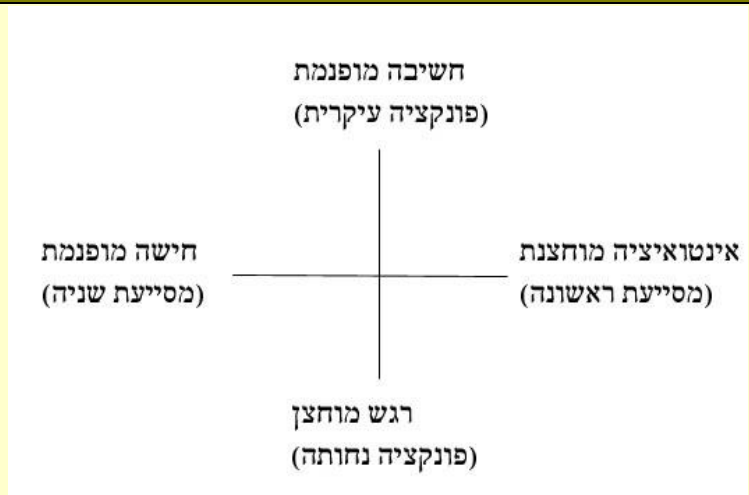
כתב היד מאורגן על הדף באופן בהיר ואסתטי אם כי עמוס למדי. בהתרשמות כללית, הכתב נראה סדיר וקריא, אולם כשמתבוננים בו בצורה מדוקדקת, נמצא חוסר סדירות בגודל האותיות, במרווחים בין האותיות במילה, במרווחים בין המילים והשורות, וכתב היד קשה לקריאה.

כתב ידו של יונג אודות הטיפוסים הפסיכולוגיים
נכתב ככל הנראה בסביבות 1921 בהיותו כבן 46.

מכלול התסמינים הגראפיים שבכתב ידו של יונג מעידים עליו כמי שנמנה על טיפוס החשיבה המופנמת (2) עם אינטואיציה כפונקציה מסייעת ראשונה. החישה שמשה כפונקציה מסייעת שניה והרגש המוחצן הייתה הפונקציה הנחותה במערך אישיותו. למי שאינו מצוי בחלוקה זו לטיפוסי הסתגלות אציון בקווים כלליים, מבלי להתייחס כרגע למשחק הגישות מוחצנות/מופנמות, שמשמעותו הכללית של מבנה זה היא, שהחשיבה היוותה עבור יונג את הכלי העיקרי באמצעותו הבין והסתגל למציאות. לעזרת החשיבה עמדה האינטואיציה ככלי זמין למדי. המידע מהחושים והחיבור לעובדות באמצעות פונקצית החישה, היוו עבורו כלי פחות מפותח ופחות זמין להבנה והסבר של המציאות. הרגש, כצורת שיפוט סובייקטיבית, אישית ורגשית, הייתה הפחות נגישה למודעותו – למעשה הייתה שרויה ברובה ב"צל".

מערך הפונקציות והגישות שבאישיותו נראה באופן הגראפי הבא:

כמי שנימנה על טיפוס זה, הכלים העיקריים באמצעותם עשה סדר בעולמו והסתגל למציאות חייו היו החשיבה ההגיונית, השיפוט האובייקטיבי, וניתוח לוגי של סיבה ותוצאה. בהיותה מופנמת, הייתה חשיבתו אינטרוספקטיבית במהותה ויותר משדחפה אותו להתעניין בעובדות ובמעשים, היא הוליכה את יונג להתעניין בתיאוריות וברעיונות מופשטים. באמצעותה ובאמצעות האינטואיציה החדה שניחן בה, חיפש יונג, באופן תמידי, אחר דרכים, תיאוריות ורעיונות חדשים להגות בהם. סקרנותו שלא ידעה שובעה, הניעה אותו להציג לעצמו שאלות חדשות והחשיבה המופנמת הקנתה לחשיבתו עצמאות ואומץ אינטלקטואלי.

יצירתיות רבה אפשרה לו לחפש ולמצוא דרכים חדשות בכדי לסדר, לנתח ולהבהיר דברים, והוא תר אחר משמעות והקשרים בין כמויות גדולות של מידע. כתב היד הקשור שלו, לעיתים תוך חיבור שתי מילים זו לזו, העיד על יכולת אסוציאטיבית מרתקת ויוצאת דופן ועל יכולת לקשר באופן מקורי בין נושאים והלכי מחשבה שונים ומגוונים ולמצוא ביניהם מכנה משותף.

הצורות הלולאתיות והאזור העליון המפותח בכתב ידו מעידים על מי שבורך בדמיון פעיל שהעשיר את חשיבתו על ידי דמויים וסמלים יותר מאשר באמצעות הצמדות לעובדות מעשיות. דימיון זה פעל לעיתים בעוצמות אשר מצאו את ביטוין בפנטזיות ילדותיות משהו שלוו בחשיבה מאגית. ניכרות תנודות בכיווניות באזור העליון של הכתב, חלק מהאותיות, כגון האות "l" עולות כלפי מעלה וקדימה, וחלקן, בעיקר חלקה העליון של האות "d", פונה אחורנית. תנודות אלה מעידות, בין השאר, על אי שקט וטרדות, אך גם על גמישות מחשבתית רבה. כמו כן מעידה תנודיות זו, על משיכתו לעבר, לאירועים ולרעיונות היסטוריים שעוררו את דמיונו (פניה אחורנית) וחיבורם לעולם רעיוני חדש (פניה קדימה).

מאירס ובריגס, אשר בנו את המערך הטיפולוגי שלהן בהתבססות על תורת הטיפוסים של יונג, ייחסו למי שנמנה על טיפוס זה כישורים "אדריכליים". לדעתן, הוא מסוגל לתכנן מבנים ומודלים חשיבתיים המסבירים את המציאות בצורה עשירה. הוא בונה קונספציות ומערכות בעלות מספר רב של גורמים ונתונים, ובמקום שאחרים מרימים ידיים, בשל בעיות אינטלקטואליות סבוכות, הוא חוכך את ידיו בהנאה ונענה לאתגר. תיאור זה הולם, ללא ספק, את המתגלה מתוך כתב ידו של יונג. בנוסף הוא היה בעל חוש אבחנה דק ומקורי, מדויק בכושר התיאור שלו, ואופן חשיבתו הבהיר והממוקד גם ענה על אופייני חשיבה שלדעתן מאפיינים אנשים שנהנים מדקדוק, פילולוגיה, משחקי מילים, מטאפורות וממשחקי אסטרטגיה.

עבור יונג, המהורהר והמנתח, היו תהליכי הלמידה והיכרות עם נושא, החלק המעניין והמענג שבעבודתו. הוא היה הוגה מעמיק, בעל תובנות והברקות, שקוע טוטאלית בחשיבה שלו, עד כדי איבוד קשר עם חלוף הזמן, המציאות והעולם סביב. הוא אהב לשער השערות ודאג לבנייתם הלוגית של דברים. חיפש אחר "אמת", ושאף להפיק את תמצית הרעיון ואת העיקרון מסיטואציות שונות. למרות שדאג שהעקרונות אותם הגה יהיו בעיניו לוגיים ונכונים, יישום השערותיו לא עניין אותו באופן מיוחד. גישתו לא הייתה פרקטית, הוא השתעשע בבניית "מגדלים באוויר" והצורך

בביסוס עובדתי לא משך אותו. מטבע הדברים, ביסוס ועיגון דברים יוצרת תמונה ברורה וחד משמעית, אופן חשיבה זה לא הלם את חשיבתו של יונג. למרות ששאף לבהירות ולהבנת העולם, האינטואיציה המפותחת שניחן בה גרמה לו להעדיף לא לסגור תיאוריות באופן פסקני ונוקשה. הוא בחר לשמור על עמימות המאפשרת גמישות ופתיחות לרעיונות נוספים. זו גם אפשרה לו ליהנות מ"סעור מוחות" באמצעות העלאת תפיסות שונות, כמו גם לאפשר לתהליכים פנימיים להתרחש ולהעלותם למודעות.

בה בעת, בכל דוגמאות כתב ידו של יונג, ניכרים סימנים גראפיים המעידים שלצד פתיחותו, סקרנותו ומשיכתו למגוון ולמחדש, ולמרות אומץ ליבו הרעיוני, ליוו אותו חששות מכישלון אשר גרמו לו להתחבטויות, ללבטים ולנפילות במצבי רוחו. הללו יכלו לשתק ולדכא אותו, ו/או לגרום לו לשקוע בחיפוש אחר עוד ועוד הסברים שונים ומגוונים לתופעות ולבעיות בהן נתקל, עד כדי העמסה. הוא היה דואג וחרד שמא פרטים ונתונים חשובים לא נלקחו על ידו בחשבון, ועל ידי כך היה עלול לטעות. עם זאת, לאחר שהתגבשו במוחו רעיונות ונקראו בעיני רוחו כנכונים, הוא נדחף לבטא את עולמו הייחודי, תוך גיוס כוח הרצון שלו ונחישותו. אמונתו שהייתה מלווה בתחושה מיסטית בצדקת דרכו, סייעה לו להתגבר על פחדיו, לקחת סיכונים ולנוע קדימה במהלך מימושו העצמי.

כמי שהחשיבה הייתה הכלי החזק שלו, התנהל יונג גם בסיטואציות חברתיות באמצעות האינטלקט. הוא היה ליברל ופתוח להקשיב, לא חיפש אחר דרכים להשליט את דעתו על אחרים, והוא דבק בכללים רק כאשר היו בעיניו בעלי טעם ושכל והצלחו לעבור את חוש הביקורת המפותח שלו. הוא העדיף לעבוד לבד, או עם אנשים עצמאיים כמוהו, דחה התערבות בחייו הפרטיים. לאחר, ואם פתח את הדלת, היא הייתה פתוחה רק בפני מתי מעט, אותם סינן במשורה תחת עינו הפקוחה והמבקרת. למרות היותו אנושי אינטימיות לא באה לו בקלות, הוא אהב להתבונן ולנתח התנהגויות, אך התעניין ברעיונות יותר מאשר באנשים ולא אחת נראה כקר, מהורהר ומנותק.

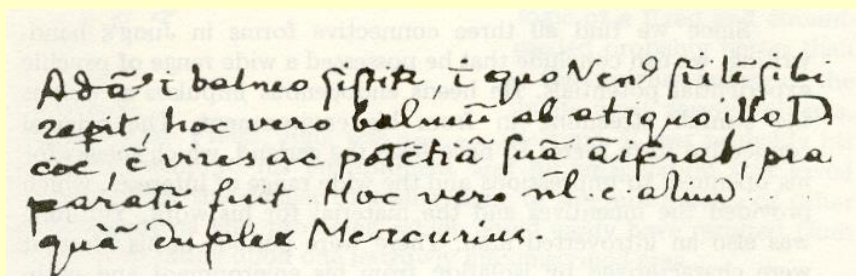
כאדם מופנם, נהנה יונג פחות מאירועים ומהתקהלויות המוניות. הוא העדיף מפגשים עם מספר מצומצם של אנשים, וגם אז לא נהנה במיוחד משיחות חולין, אלא העדיף לתקשר איתם על בסיס אינטלקטואלי משותף. הוא היה הומניסט, איש נעים הליכות, וגם אם לא היה ספונטני בגישתו, גילה חביבות ואנושיות. בה בעת היה גם ביישן, די חשדן, קשה לגישה ובעל טבע עצור שאינו יוצא מגדרו בנקל, לפחות לא כלפי המעגל החברתי הרחוק יותר. אני מסייגת את דבריי במקרה זה, משום שמתוך כתב ידו בתקופה מאוחרות בחייו, ניכרים סימנים המעידים על חוסר סבלנות, על ביקורתיות מרירה ושתלטנית משהו. יחסיו עם אחרים היו מלווים ברגישות יתר, תגובות אמוציונליות והתבצרות בהגיון במצבי דחק.

כמי שפונקצית הרגש שלו נחותה, גילויה היו מודחקים על מנת למנוע כאוס פנימי. אך משהייתה פורצת למודעות, היה הרגש מתבטא בצורה לא עקבית, ולעיתים לא הולמת את הסיטואציה. הוא התקשה לתאר את רגשותיו, לפחות ברגעים שהתעוררו בו, הקיש על הימצאותן באמצעות האינטואיציה וניסה להבינן באופן לוגי, עוד לפני שחווה אותן באופן מלא. הוא היה אדם מצפוני שגילה נאמנות כלפי הקרובים לו, אך הייתה זו נאמנות שמקורה באחריות יותר מאשר בחוויה של קשר רגשי בעל גילויים אינטימיים - סנטימנטליים. גם כאשר לקח אחריות על הקרובים לו, דאגתו הייתה אינטנסיבית אבל נאיבית וחסרת עידון. היה לו קשה להתחשב ולהזדהות עם רגשותיהם, ובמצבי משבר וקושי, היה מנסה ל"התגדר" באמצעות ניתוח רציונלי ומרוחק של המאורעות. כך היה יכול להתגלות כקר, וביקורתי עד כדי אכזריות, כאשר חש שהאמוציות של הזולת הקרוב לו מובעות בעוצמה ועלולות לסחוף אותו. למרות חביבותו, גם במצבים "נורמליים" הוא לא הרגיש בנוח עם ביטויים רגשיים - אישיים ולא ביטא אותם לעיתים קרובות.

חילופים בין תנועות נסגניות ומתקדמות, ובין צורות עגולות לזוויות באזור העליון, מעידים אף על יחסו האמביוולנטי של יונג לדמויות סמכותיות וגבריות. מצד אחד חיפש דמות סמכותית חזקה ו"מוצקה" לחבור אליה ולהזדהות אתה, מאידך, הייתה בו ביקורתיות מרדנית כלפיה. הוא הכיר בסמכות רק אצל אנשים שהוכיחו את עצמם, אך גם אז לא קיבל דעות רק משום שהיו אופנתיות או מפני שהושמעו מפי אנשים בעלי סמכות ועוצמה. כמי ששמר על עצמאות מחשבתית, הוא יצר לעצמו את חופש השיפוט ומרחב החשיבה המתאימים לו, עד כדי אקסצנטריות. עצמאות זו הייתה עלולה לעלות לו בבידוד חברתי או במחיר יקר אחר, אך היא הייתה בנפשו [בהקשר זה כמובן שלא אוכל כמובן

להתעלם מיחסיו עם פרויד, ששיקפו כנראה את הדינמיקה הזו. אך ברצוני לציין בהזדמנות זו, כי "ההתפוצצות" הדרמטית של היחסים בין שני האישים החשובים הללו, עשויה אולי להיות מוסברת בחלקה, על ידי העובדה שאיש גילם את צלו של רעהו מבחינה טיפולוגית: פרויד נימנה עם טיפוס הרגש והחישה כמסייעת ראשונה - פונקציות אשר היו החלשות ופחות מובחנות במערך האישיות של יונג.].

אליבא דיונג, אדם נולד עם פרה דיספוזיציות לגישה מועדפת, מופנמת או מוחצנת, ועם פונקציות תפקוד עיקרית מסוימת. אולם במהלך חייו, יתכנו שינויים במערך הטיפוס, בכל הקשור לפיתוחן של שתי הפונקציות המסייעות ואף במידת האינטגרציה של ארכיטיפים שונים באשיות הפרט. שינויים אלה נובעים מתהליך התפתחות ומימוש עצמי כחלק מתהליך האינדיבידואציה. ואכן, נוכל להיווכח בשינויים כאלה ובתהליכים שהתחוללו בנפשו של יונג באמצעות שני כתבים נוספים העוסקים באלכימיה (להלן אקרא להם הכתבים "האלכימיים"). על גבי כתבים אלה לא מצוינים תאריכים, ועל כן, לא אוכל למקם אותם מבחינה כרונולוגית במהלך חייו. בכתבים אלה נכרים שינויים דרמטיים בכמה מהסימנים הגראפיים המשנים את אוירת הכתב כולו, עד כי נראה כאילו נכתבו בידי אדם אחר. (3) נמצא בהם קו עבה, מהירות כתיבה איטית ומבוקרת, מבנה אותיות מלא ועגול, הכתב פחות קשור, "יושב" בכבודות על השורה, ומעט יותר מקושט.

כתב ידו, בשפה הלטינית, של יונג – תאריך לא ידוע.

הסימנים הגראפיים הללו אופייניים לפונקציות החישה המופנמת. עובדה זו מעניינת ביותר בהקשר למבנה הטיפוס והדינמיקה של אישיותו של יונג. ראשית, היא מעידה על פיתוח המסייעת השנייה, שלא זו בלבד שחידדה את מידת אבחנתו בפרטים ובנתונים ואת תחושותיו הפנימיות, דרכה נסללת גם גישה קלה יותר לפונקציות הרגש הנחותה ועמה לרבדים עמוקים יותר של הנפש.

בעקרון, פונקציות החישה המופנמת קשורה בעיקר לעוצמת החוויות והתחושות הפנימיות. קשב החישה המופנמת מכוון על ידי הלא מודע הקולקטיבי. כתב היד הצורני, המתון והמלא, מעיד על התעוררות דימויים ארכיטיפיים ומיתולוגיים. רעיונות קדומים שמקורם בלא מודע הקולקטיבי עוררו ביונג עולם פנימי של תחושות בעלות קסם ומסתורין. בתחושות אלה היה פוטנציאל לערבוב בין העולם הפנימי לחיצוני, בין חלומות ותחושות פנימיות לבין המציאות. למרות שתהליכי החשיבה והדמיון עשויים היו להרחיקו לפרקים מן המציאות, כתב היד מתקופה זו מגלה דווקא כי התחושות הללו לא מנעו ממנו לתפקד.

כתבי היד מתקופה זו מעידים על כך שיונג חש שהוא עומד בפני מבחן חשוב ומהותי בחייו. הוא השתדל לרכוש בטחון ותחושה של ייחודיות באמצעות צבירה של ידע ושל קניין, רוחני ופיזי. מתוך רצונו להתגבר על בושה וחוסר בטחון הוא חש שעליו לבסס ולבצר את עמדותיו, ולהגביר את הפיקוח והמשמעת העצמית על עשייתו. גבר בו הצורך לאסוף נתונים רבים ככל האפשר ולהסתמך במסקנותיו על הפרטים הקטנים ביותר. מבחינה תפקודית נמצא בכתבים אלה את אותם מאפייני העשייה היסודית והשיטתית שניכרו בכתבי ידו האחרים, אלא שכאן מגלה כתב היד דבקות חזקה יותר בשגרת פעילות ועמה התגברה ההקפדה על פרטים, לעיתים עד כדי כפייתיות.

הצורך בשליטה מוגברת נבע לא רק מהצורך להוכיח את עצמו, אלא גם בשל התגברות השפעתן של היצריות והחושניות. מתוך ניסיון לבלום רגשות ולא לנהות אחרי חושניותו ללא שליטה, הוא קבע לעצמו מסגרות מוגדרות, גם כשהיו קשות ומעיקות, ובאמצעותן ניסה למנוע פיזור וסטייה מדרכו. אחת מהמסגרות הפנימיות האלה שסייעה לו להגדיר את עצמו, הייתה הזדהות יתרה עם הפרסונה, ובעיקר זו בעלת מאפייני הארכיטיפ ה"זקן החכם".

הכתב המתנהל בתנועות איטיות ומרוסנות שבכתבים "האלכימיים", ההקפדה על צורניות וארגון קפדני, מתקרב למה שאנו הגרפולוגים מכנים "כתב פרסונה". עובדה זו מעידה על כך שתפקידו וייעודו היו בסדר חשיבות גבוה בחייו באותה עת. במקביל, אנו זוכרים, החישה המופנמת מוליכה אותו להתקשרות עם מחשבות, דמיונות שמקורם בלא מודע הקולקטיבי ואל תהליכי החשיבה והתחושות המאפיינים את הדימויים הארכיטיפיים.

ההדגש הצורני, בכתבי היד "האלכימיים", בצירוף צורת אותיות אישיות, נפוחות ומעט נוקשות, העומס על הדף, והתנועה האיטית והמבוקרת, כל אלה מעידים על אינפלציה רגשית, ועל תפיסת עצמו במרכז העולם. יונג תפס את עצמו כמי שיש לו מסר מיוחד למסור לעולם, וליוותה אותו תחושה של "כל יודע". רכישת הכוח והשליטה שמקנה הידע עוררה את גאוותו ואת חושיו. התנועיות הפחותה, הכתמות הדיו, וקוים חדים ועוקצניים מעידים על כך שכנגד רצונו, ולמרות ניסיונותיו לשוות לעצמו את התדמית הנבחרת, מתחת לפני השטח רחשו בו רגשות של קנאה, חימה וחרדה. אף שכלפי חוץ השתדל לנהוג באופן קורקטי ושקול, פגיעותו ורגישותו הרבה לביקורת גרמו לו להסתגר בעולמו הרעיוני ולהתחפר בעקשנות בעמדותיו. הוא חש מבודד, לא נתן לאחרים דריסת רגל בעולמו הרגשי, והיה לו קשה לו לרסן את הסרקסטיות, המרירות ומידת החשדנות שקיננו בו. כתב ידו מגלה סימנים להתפרצויות אימפולסיביות שגילו עולם סוער, גועש ואינטנסיבי.

בכתבי היד המאוחרים שלו, נראים תוצאותיה של התפכחות ואינטגרציה של הפרסונה "הכל יודעת". ניכרת הפחתה משמעותית של האגוצנטריות ופניה יותר אוטנטית לאחרים. כתב היד שהפך לקטן יותר, האזור המרכזי שאיבד את שליטתו, הגדלת המרווחים בין השורות, קריאות הכתב שנפגמה, כל אלה מעידים על כך שיונג היה קשוב וסקרן כלפי הנעשה מחוצה לו. למרות שהיה נהנה לייעץ, להחליף דעות עם אחרים וחש שיש לו במה לשתף ולתרום מתרומתו, הוא העדיף לשמור על חלק מהידע שלו לעצמו ולא להתהדר בו. הסמכותיות שגילה נבעה ממנו באופן טבעי, כמי שמכיר את עצמו ואת מגבלותיו.

כתב ידו של יונג משנת 1928, בהיותו בן 53 לערך.

לימים, נראה איפוא, כי הפרסונה שיחקה תפקיד פחות מהותי ומרכזי בחייו. למרות שציפה מעצמו להתנהג כיאה לאיש מקצוע מכובד בקהילה, הוא לא ויתר על ייחודיותו. יתר על כן, העובדה שנשמרו כללי העריכה של הכתב אך ירדה מידת קריאתו, מעידה על העובדה שיונג השכיל לספק ולפתח את ה"אני" האינדיבידואליסטי שלו, תוך גילוי תובנה והקשבה לצרכיו האישיים והפרטיים. הוא שמר על עצמאותו המחשבתית ובנה לו עולם משל עצמו, אבל בה בעת, לא בעט לגמרי במוסכמות החברתיות. דחייה קלה זו של פרסונה מעידה על יכולתו להיכנס לעולמו היצירתי ולחוש בשחרור פנימי לבטא את עצמו בצורה אוטנטית ופחות חרדה, גם אם לא ירדו בדיוק לסוף דעתו. יתר על כן, מתוקף היותו אדם

מופנם, הזקוק לעולם פנימי בלתי נגיש לאחרים, הוא נהנה במידה רבה מאי תלותו ב"מה יגידו" והעדיף לשמור לעצמו פינות, חיצוניות ופנימיות, פרטיות ומסתוריות במידת מה.

סוגיה נוספת שארצה לדון בה בהקשר לכתב ידו של יונג קשורה לארכיטיפ נוסף- האנימה. כתבי היד ה"אלכימיים" מגלים רמזים הקשורים להשתלטות האנימה על המודעות. כתב היד עגול, מלא, מקושט מעט, חלקן האמצעי של האותיות שליט והקו עבה. כל אלה סממנים הנחשבים בכתב לנשיים. תופעה זו מעניינת במיוחד בשל העובדה שהאנימה מאפשרת התקשרות עם הכוחות הפחות רציונליים של נפש. באמצעות החושים היא מאפשרת "פתיחת ערוצים" אל עבר שכבות וקשרים פחות מודעים של הנפש בתוך עצמה ובהתקשרותה עם הלא מודע הקולקטיבי. החישה המתפתחת בתקופה זו עשויה להעיד על דימוי אנימה ברמת התפתחות ראשונית למדי, זו שמתגלמת בדמות חווה, אשר מאפיינה העיקריים הם חושניות ומימוש הדחפים הביולוגיים והאינסטינקטיביים. מתוך הכתב, לא ניכרת גמישות תנועית רבה, ומשמעות הדבר שעדיין לא התרחשה אינטגרציה מאוזנת של האנימה. תופעה זו עשויה להסביר את הנטיה לחילופים במצבי רוח, פגיעותו המופרזת ומשיכתו, לעיתים בלתי נשלטת, של יונג לסיפוק צרכים גופניים – חושניים, באמצעות קיום יחסי מין, קשר עם נשים חזקות אך בלתי צפויות ו/או הזנחה רגשית של הנשים הקרובות אליו.

סוגיית האנימה מעניינת לחקירה, לא רק משום שהיא מעידה על אופן התקשרותו של יונג לנשים בחייו, אלא משום שכמי שפונקצית הרגש היתה הנחותה במערך אישיותו, הייתה האנימה "טעונה" יותר וצבועה במאפיינים רבים יותר הנוצרים בלא מודע הקולקטיבי. תופעה זו מגבירה את הסכנה להתפרצותה למודעות בצורת התקפים פסיכוסטיים בעלי מאפיינים סכיזופרניים, אולם לצערי, אין ברשותי כתבי יד נוספים העשויים לשפוך אור על סוגיה מורכבת זו.

1959

Nahtzug zu "späten Gedanken"

Der Versuch ^{ein} Qualifikation meines Lebens
und Denkens ist unvollständig, weil einseitig.
Die Darstellung beschränkt sich im Falle der verfügbaren
Inhalte, denen man bis zu einem gewissen Grade beliebig
Form geben kann. Sie sind Gegenstand einer begründeten
Anschauung. Mit den Überlegungen, die dies

כתב ידו של יונג, בהיותו כבן 84

על פי כתבי היד האחרונים של יונג נראה כי מרכיב האנימה לא יושב באופן אינטגרטיבי ומספק במערך האישי של יונג. כתב ידו של יונג אמנם שומר על מידת גמישות וטבעיות, נטיית הכתב הימנית והקו מעידים על הנאה מתנועה, מפעילות גופנית וחושית, על עידון ורגישות ועל פתיחות לעולמות תוכן פנימיים לא רציונליים. הוא היה מסוגל לגלות אמפתיה, אך עיקר הדיאלוג עם הנשי, הן בנפשו והן בפועל, התקיים במישור האינטלקטואלי יותר מאשר במישור הרגשי - הרך. הוא נהנה להקסים נשים באמצעות האינטלקט, הפתיחות והבנת העולם שלו, אך הוא לא סמך עליהן. כמי שראה את העולם וחייו דרך משקפיים אינטלקטואליים ורציונליים, הייתה בו רתיעה מלחיות ולבטא את רגשותיו בצורה ספונטנית והוא חש מהשתלטות האמוציות על חייו.

לסיום ברצוני להתייחס במשפטים ספורים להיבט מרכזי וחשוב במערך נפשו של יונג - האמביוולנטיות. זוהי סוגיה מורכבת אשר דורשת, לדעתי, התייחסות נפרדת. היות ולא נמצאים ברשותי כתבי יד מתקופות רצופות בחייו של יונג, קשה לקבוע את מהלכה ההתפתחותי של השניות שהתרוצצה בנפשו

של יונג. עם זאת נראה לי כי היא היוותה מנוע מרכזי למציאת פתרונות פילוסופיים ופסיכולוגיים מעניינים מאוד. התנדדות במרכיבים שונים בכתב ידו, בגודל הכתב, בכיוונויות שלו, בעובי הקו ובסוגים שונים של קשירה, המשולבים כולם בכתב אישי בעיצובו, במערך מאורגן ובהיר, כל אלה מעידים על הצלחתו של יונג להגיע לדרגה כזו שבה הקונפליקט האמביוולנטי מקבל צביון רוחני – קיומי. ברמה זו, הסתירות הפנימיות אינן כוללת מאבק בין זהויות מיניות, ואינן מתבטאות בחויית שסע פנימי לפני כל החלטה ערכית או רגשית. האמביוולנטיות בדרגה זו כוללת את האדם בכליותו, ומתקשרת לשאלות אודות מיקומו של האדם ביקום. במקרים שהאגו אינו חזק דיו, העלאת שאלות קרדינליות כאלה עלולה לערער את עמידותו של הפרט על ידי ערעור בסיס המשמעות לקיומו; הספק הופך לייאוש, האדם - ערכו, קיומו, אלוהים, כולם עומדים בסימן שאלה. מאמביוולנטיות כזו ניתן "לצאת בשלום" רק באמצעות סובלימציה – באמצעות התעלות שמעבר לניגודים, על ידי איחודם לידי מערך קוהרנטי ופילוסופי ועל ידי התמסרות לעשייה מקצועית, בדרך כלל כזו העוסקת בבעיות של אחרים (פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית, פסיכותרפיה, פילוסופיה וכו') למרות שבכתב ידו של יונג עדיין נמצאים סימנים לדריכות לאי שקט ולעיתים אף לחוסר החלטיות ולפקפוק עצמי, ניכרים כאמור, גם סימנים להתעלות באמצעות סובלימציה יצירתית מאוד.

יהודה עמיחי כתב: "ראיתי פעם כנר מנגן וחשבתי שמבין ידו הימנית והשמאלית מפריד רק הכינור, אבל איזה מרחק ואיזו נגינה נפלאה!"

ראיתי את כתב ידו של יונג. ההצצה דרכו, אל חלקים מאישיותו עוררה בי תקווה ושמחה: שמחתי לא רק בגלל שנעניתי לאתגר שהצבתי לעצמי, אלא, ובעיקר משנוכחתי שתהליך הצמיחה וההתפתחות אינו מסתיים, גם אצל אנשים מודעים, חכמים ויצירתיים כיונג. גם הלהט הפנימי כפי שמתקף בכתב ידו משנות השמונים לחייו, מעורר השתאות. בצוק העיתים, בכמיהה לשלווה ולהתנהלות החיים על מי מנוחות, היה טוב לראות מחדש שאופי הרמוני, המתנהל באמצעות סגנון אסתטי, עגול ומושלם, מוביל רק ליצירת פרסונה, ואין לו לא כלום עם התפתחות אוטנטית של האישיות. עכשיו, אני יכולה ללכת לישון בשקט ולקבל בשמחה ובהבנה חלומות על פריצה, כאב וחשש...

הערות:

- (1) מידת העומק והמהימנות של הניתוח גרפולוגי תלויה, בין השאר, באיכות ובכמות הכתבים הנבדקים. כתבי יד מקוריים מאפשרים לנו להתרשם ולהעריך איכויות קו (לחץ, מתח קו, היבטים שונים של תנועה) ואלה בתורם מעניקים לנו מידע רב על האנרגיה הנפשית של הכותב, על מצבו הרגשי והגופני. כתב יד הכולל למעלה מ-30 שורות, מסייע לנו לאבחן תמונת הערכות על הדף, זיהוי דפוסי כתב ובידוד משתנים אקראיים. ולבסוף, כתבים מתקופות שונות עשויים להאיר ולעקוב אחר שינויים ומגמות התפתחות במהלך השנים.
- (2) בנוסף להיות האישיות בכליותה, מוחצנת או מופנמת, נושאות הפונקציות השונות, בפני עצמן, מאפיינים הקשורים לגישות. לדוגמא: יונג מאובחן כ"טיפוס חשיבה מופנם" כלומר, בהיותו מופנם בראש ובראשונה, קיבלה הפונקציה העיקרית שלו אפיונים מופנמים. אולם בכך לא מתמצה מערך הטיפוס שלו. האינטואיציה, ששמשה כפונקציה המסייעת הראשונה, קיבלה אפיונים מוחצנים, דהיינו הייתה מופנית כלפי אובייקטים חיצוניים. אין ספק שמגמת ההחצנה שהתלוותה לפונקציה המסייעת אפשרה ליונג לשמור על קשר טוב יותר עם העולם החיצוני ומיתנה את מופנמותו, אך הוא עצמו, כטיפוס, לא הפך למוחצן.
- (3) תופעה דומה לשינויים דרמטיים שכאלה שהתחוללו בכתב היד, עד כדי חשד שמדובר בשתי "אישיותות" שונות, נתקלתי בכתבי ידו של ניטשה.

ביבליוגרפיה:..

אודס, י., האדם וכתב ידו, הוצאת דביר, תל-אביב, 1960
אודס, י., כתב יד ופסיכודינמיקה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תל-אביב, 1989
הראל, ד., נכתב בנפש, הוצאת המכללה למנהל, תל-אביב, 1995.
עמיחי, י., פתוח סגור פתוח, הוצאת שוקן, 1998.

Cauvin, P., Ailloux, G., Les Types de Personalite, Issy-les-Moulineaux, 2002

Colo, C. , Types Psychologiques de Jung Applications Graphologiques,

France, 1992 Masson,

Genty, M., Archetypes Jungiens et Ecritures Deconcertantes, Masson, France, 1995

Schweighofer, F., Graphology and Psychoanalysis, Springer Publishing Company,

NY, 1979